

Editorial

Ο διαφορούμενος χαρακτήρας της διεθνοποίησης και, ιδίως, του εξευρωπαϊσμού του εθνικού δικαίου έχει ήδη αναδειχθεί στις σελίδες της Νομαρχίας (βλ. το [Editorial της 4.4.2025](#)). Σε ό,τι αφορά ειδικότερα τις δικονομικές ρυθμίσεις, η επίδραση του ευρωπαϊκού νομικού πλουραλισμού, αν και σημαντική, δεν είναι αποφασιστική. Οι ιδιαιτερότητες του δικονομικού δικαίου κάθε έννομης τάξης μοιάζουν να μην διευκολύνουν τον συντονισμό και τη σταθεροποίηση κοινά αποδεκτών αρχών. Εντούτοις, οι βασικές προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει ένα δικονομικό σύστημα, όπως ο συμβιβασμός της αρχής της εκατέρωθεν ακρόασης με την ανάγκη διασφάλισης ορισμένων απόρρητων πληροφοριών για λόγους εθνικής ασφάλειας, είναι επί της ουσίας κοινές, ανεξαρτήτως της ειδικότερης δικονομικής αρχιτεκτονικής κάθε έννομης τάξης. Συναφώς, τα νομολογιακά δεδομένα που προσφέρουν τόσο το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) όσο και δικαστήρια άλλων εθνικών εννόμων τάξεων μπορούν να αξιοποιηθούν για την υιοθέτηση και στη Χώρα μας δικαιοκρατικών εγγυήσεων που προάγουν περαιτέρω την εμπέδωση και την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων όσων αναζητούν δικαστική προστασία.

Ο Κωνσταντίνος Παναγούλιας σχολιάζει την απόφαση 2025-1147 QPC, *M. Azizbek K.*, της 11ης Ιουλίου 2025, του γαλλικού Συνταγματικού Συμβούλιου (Conseil constitutionnel), με την οποία κρίθηκε αντίθετη στο γαλλικό Σύνταγμα διάταξη του γαλλικού Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (code de justice administrative) που περιορίζει, για λόγους εθνικού συμφέροντος, την εφαρμογή της αρχής της εκατέρωθεν ακρόασης σε κατηγορίες διαφορών σχετιζόμενων με την πρόληψη της τρομοκρατίας. Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι το γαλλικό Συνταγματικό Συμβούλιο καταδίκασε την ασυμμετρία στην εφαρμογή της εκατέρωθεν ακρόασης και αυστηροποίησε τις απαιτήσεις που απορρέουν από αυτήν, κατά το πρότυπο όσων έχουν γίνει δεκτά από το ΕΔΔΑ και το ΔΕΕ. Το ΕΔΔΑ καλεί με ευρύτητα και γενικότητα -που εξειδικεύεται σε ορισμένο βαθμό περιπτωσιολογικά- στην αντιστάθμιση των δυσχερειών που αντιμετωπίζει ο διάδικος λόγω του περιορισμού της πλήρους εφαρμογής της εκατέρωθεν ακρόασης. Η αντίστοιχη νομολογία του ΔΕΕ είναι περισσότερο συγκεκριμένη και απαιτητική. Ενώ το ΕΔΔΑ αρκείται στη

γνώση των κρίσιμων απόρρητων στοιχείων από το εθνικό δικαστήριο, το ΔΕΕ απαιτεί, αφενός, αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο της ύπαρξης και του βασίμου των λόγων εθνικής ασφάλειας που επικαλείται η εθνική αρχή και, αφετέρου, να γνωστοποιείται κατάλληλα στον ενδιαφερόμενο τουλάχιστον το ουσιαστικό περιεχόμενο των απόρρητων στοιχείων που στηρίζουν τη σε βάρος του πράξη.

Υπό το πρίσμα της παραπάνω ευρωπαϊκής νομολογίας, ο Παναγούλιας παρατηρεί ότι, στη σχολιαζόμενη απόφαση, το γαλλικό Συνταγματικό Συμβούλιο έκρινε την επίμαχη διάταξη του γαλλικού Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας ως αντισυνταγματική για δύο λόγους. Πρώτον, διότι η διάταξη αυτή δεν προβλέπει τη γνωστοποίηση στον προσφεύγοντα της αιτιολόγησης του απόρρητου χαρακτήρα των στοιχείων της αιτιολογίας. Δεύτερον, διότι η ίδια διάταξη προβλέπει την υποχρέωση του δικαστηρίου να αποφανθεί επί της διαφοράς χωρίς να αποκαλύψει στην απόφασή του ούτε το περιεχόμενο των απόρρητων στοιχείων ούτε την ίδια την ύπαρξη των στοιχείων αυτών. Κατά τον συγγραφέα, η σχολιαζόμενη απόφαση προσθέτει στην υφιστάμενη ευρωπαϊκή νομολογία την απαίτηση να γνωστοποιούνται στον ενδιαφερόμενο όχι μόνον οι λόγοι στους οποίους βασίστηκε η σε βάρος του απόφαση αλλά και οι λόγοι που επιβάλλουν τον χαρακτηρισμό ως απόρρητων των στοιχείων της αιτιολογίας της επίμαχης απόφασης. Επιβάλλει, επίσης, να γίνεται μνεία στη δικαστική απόφαση των στοιχείων της αιτιολογίας που αντιμετωπίστηκαν ως απόρρητα.

Παρουσιάζοντας, στη συνέχεια, τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας ως προς τον δικονομικό χειρισμό των απόρρητων εγγράφων, ο Παναγούλιας καταλήγει ότι τόσο η παγιωμένη νομολογία του ΔΕΕ όσο και η σχολιαζόμενη απόφαση του γαλλικού Συνταγματικού Συμβουλίου θα μπορούσαν να αποτελέσουν εναύσματα για την αναθεώρηση της εγχώριας νομολογίας, ώστε να διασφαλίζονται, στον μέγιστο δυνατό βαθμό, η τήρηση της αρχής της εκατέρωθεν ακρόασης και ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας, ως παραμέτρων του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και παροχή πλήρους και αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

Καθώς η ιθαγένεια συνδέεται με τον Λαό, ένα από τα συστατικά στοιχεία του Κράτους, τουλάχιστον κατά την κλασική πολιτειολογική θεώρηση, ο προσδιορισμός του καθεστώτος απονομής της ιθαγένειας ενός κράτους γινόταν ανέκαθεν αντιληπτός ως ζήτημα που άπτεται του σκληρού πυρήνα της κυριαρχίας

του κράτους αυτού. Συναφώς, οι περιπέτειες της αφαίρεσης της ελληνικής ιθαγένειας κατά τον 20^ο αιώνα με βάση ιδεολογικά κριτήρια ή την ένταξη σε κάποια ανεπιθύμητη μειονότητα είναι ενδεικτικές του βαθμού στον οποίο η ιθαγένεια συνδέεται με την ταυτότητα ενός κράτους, καθώς και με μια ορισμένη αντίληψη του εθνικού συνανήκειν. Ωστόσο, με πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα την απόφαση της 29ης Απριλίου 2025, στην υπόθεση C-181/23, *Επιτροπή κατά Μάλτας*, η νομολογία του ΔΕΕ φαίνεται να παρεμβαίνει δυναμικά στον προσδιορισμό του καθεστώτος απονομής της ιθαγένειας των κρατών-μελών, στο μέτρο που η τελευταία συνεπάγεται την κτήση και της ευρωπαϊκής ιθαγένειας. Η παραπάνω απόφαση του ΔΕΕ έχει προκαλέσει έντονη συζήτηση στους νομικούς κύκλους και όχι μόνο σε αυτούς.

Η Νομαρχία έχει ήδη φιλοξενήσει δύο σημαντικά σχόλια στην εν λόγω απόφαση, **αυτό του Δημοσθένη Λέντζη**, ο οποίος τόνισε ότι ένα κράτος-μέλος δεν πρέπει, εμπορευματοποιώντας την έννοια του πολίτη, να διαρρηγνύει την αμοιβαία εμπιστοσύνη πάνω στην οποία στηρίζεται η ιθαγένεια της Ένωσης, και **εκείνο της Κωνσταντίνας-Αντιγόνης Πούλου**, η οποία ανέδειξε μεθοδολογικές ανεπάρκειες της απόφασης και αντέτεινε εναλλακτικούς τρόπους θεμελίωσης της παραβίασης του ενωσιακού δικαίου. Η Βέρα Καρανίκα, λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα σχόλια και τον σχετικό διάλογο σε διεθνές επίπεδο, προσθέτει τις δικές της παρατηρήσεις σχετικά με τη συγκεκριμένη απόφαση του ΔΕΕ, συνδέοντας τη δημιουργία μιας «αγοράς ιθαγένειας», η οποία υπονομεύει τη θεσμική υπόσταση του δεσμού πολίτη-πολιτείας, με τη διεθνοπολιτική ένταση Βορρά-Νότου και κάνοντας έναν παραλληλισμό του «golden passport» της Μάλτας με την ελληνική διαδικασία της τιμητικής πολιτογράφησης. Η συγγραφέας υποστηρίζει ότι η πρακτική τιμητικών πολιτογραφήσεων καθιστά κατ' ουσίαν την ιθαγένεια δεσμό με ανταποδοτικό χαρακτήρα, ο οποίος δεν θεμελιώνεται σε προϋπάρχουσες σχέσεις αλληλεγγύης και πίστης αλλά σε προσδοκώμενες επενδυτικές ή αθλητικές υπηρεσίες. Κατά τούτο, η πρακτική αυτή αντιβαίνει στο ενωσιακό δίκαιο, εφόσον υπονομεύει την αρχή της ειλικρινούς συνεργασίας, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παρ. 3, της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, και αλλοιώνει την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, που προβλέπεται στο άρθρο 20 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.